

3. Molenlandschap 1990 – relatie Rijksdienst

SPI: Nee. Tot zover de achtergrond en de cultuur van de molenwereld. Dan gaan we een stapje verder in het verhaal, jouw directeurschap. Het beslaat een periode van 27 jaar waarin de vereniging zich opnieuw heeft uitgevonden zou je kunnen zeggen, met succes. We verdelen dat in vier hoofdstukken. Als eerste de relatie met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, voorheen Rijksdienst voor Monumentenzorg. Leo, hoe was de rolverdeling in de decennia voordat je aantrad? Dus in de periode, laten we zeggen, 1960 – 1985. Stel je was eigenaar van een molen in die tijd die gerestaureerd moest worden. Met wie had je toen te maken?

SP2: Je moet zelfs nog een stapje teruggaan, eigenlijk vanaf de oprichting van de vereniging tot aan 1960 was De Hollandsche Molen de officiële adviseur van de minister, van de minister van cultuur. Dat betekende dat als je inderdaad een probleem met je molen had dan nam je contact op met De Hollandsche Molen en dan werd dat besproken en dan ging de vereniging kijken wat kunnen we doen en kunnen we eventueel ook financieel bijspringen. Als dat gebeurde dan werd dat als advies naar de Rijksoverheid gebracht en dan werd er meestal gezegd: “Oké.” En dan zorgde de vereniging ook voor de hele begeleiding van de uitbetaling. Dat was een systeem wat lange tijd redelijk tot goed gewerkt heeft alleen na de oorlog bleek dat... Voor de oorlog heeft de vereniging altijd als criterium gehad we doen alleen maar steun als die molen ook daardoor kan blijven werken. En dat was na de oorlog gewoon niet meer mogelijk door de economische verandering. Toen in de oorlog zijn er zo'n 150 molens beschadigd geraakt. Toen kwam ook na de oorlog... Ja, bedrijven werden beëindigd en molens die dreigden gesloopt te worden. Toen heeft als tussenstap de vereniging de provincies gevraagd sloopverordeningen op te stellen. Dus dat betekende als je jouw molen wilde slopen moest je eerst toestemming vragen van de provincie. Om dat goed te begeleiden werden er provinciale molencommissies opgericht en dat leidde dan tot dat die provincies ook een beleid begonnen te maken om dat te voorkomen. En De Hollandsche Molen zat in al die commissies en had daar ook een hele belangrijke rol in. Dus naast het rijksniveau kwam er ook duidelijk een provinciaal molenniveau. Niet in elke provincie maar in vele wel. Maar de overheid wilde toch... In 1961 kwam de monumentenwet. Eigenlijk zijn alle molens die toen nog een wiekenkruis of een waterrad zijn integraal op die lijst geplaatst met hele summiere beschrijvingen. Maar toen was wel nodig dat ook de Rijksoverheid daar meer ondersteuning aan gaf en meer begeleiding in gaf. En toen is besloten bij de toenmalige Rijksdienst een afdeling molens op te zetten. Dat was in 1960. In 1960, 1961. En die is er uiteindelijk ook gekomen en daar is eigenlijk al een beetje een kiem gelegd van een veel langer durende, niet conflict maar tegenstelling. Want eigenlijk wilden de mensen van het Rijk dat de Koning dan het hoofd van die afdeling werd. En dat wilde de Koning niet want de Koning had nog een architectenbureau en hij wilde dat blijven combineren.

SPI: De Koning, de voorzitter dus van De Hollandsche Molen?

SP2: De latere directeur.

SPI: Ja.

SP2: De latere directeur.

SPI: Ja, sorry. Directeur. Ja.

SP2: Hij was toen technisch adviseur. Toen is uiteindelijk om een lang verhaal kort te maken wel die afdeling gekomen. Is er ook één persoon aangesteld. Toen is besloten om vanaf,

en dat is vanaf 1961 tot 1970, om een driemanschap in Nederland te hebben. De drie K's werd dat ook genoemd. Korpershoek voor het zuiden, de Koning voor het noorden en de Kramer, dat was de man van de Provinciale Waterstraat Zuid-Holland en Zuid-Holland had toen al de meeste molen, voor Zuid-Holland. En die negen jaar hebben die het molenbehoud vormgegeven. Dus als je dan een probleem had als eigenaar ging je daar naartoe. En dat voor ons ook een reden om iemand extra in dienst te nemen om dat te ondersteunen en die technische kant goed te doen. Maar door allerlei redenen en niet in de laatste plaats omdat De Hollandsche Molen zich niet beperkte tot dat noorden maar vond dat ze in heel Nederland dingen wat voor het zeggen moest hebben, is in 1970 door toenmalig minister Klompé besloten om daarmee te stoppen. Dat driemanschap is beëindigd en toen is de afdeling molens veel groter geworden. In totaal drie, vier mensen kwamen er toen. En toen was dus de rol van De Hollandsche Molen als de technisch adviseur of het technisch geweten beëindigd en dat leidde onder andere tot het ontslag van mensen hier die toen bij de vereniging werkten. Dat is een heel traumatische periode geweest die nog heel lang doorgeëterd heeft. Vanaf dat moment heeft eigenlijk de molenconsulenten van de Rijksdienst hebben eigenlijk het goed voor het zeggen gehad. Dat veronderstelt of dat het een stelletje machtswellustelingen waren maar dat was helemaal niet zo. Maar de structuur was zo dat zij eigenlijk alles vervolgens gingen doen. Vanaf het moment dat je met iemand gaat praten van: "Hé, met die molen moet wat gebeuren.". Tot aan de restauratie en opleving. Al die verschillende stappen die werden door de Rijksdienst gedaan. En dat was ook het maken van een plan, van een bestek, het toekennen van subsidies want de Rijksoverheid deed dat toen nog, tot de keuze van de molenmaker, uitvoering. Nou, en dat was natuurlijk eigenlijk een combinatie van verantwoordelijkheden en taken die niet goed was.

SP1: Alles in één hand.

SP2: Alles in één hand. Het heeft wel geleid tot heel veel molens die behouden zijn zonder meer. Dus echt het is absoluut willen voorkomen dat de indruk zou worden gewekt dat mensen het verkeerd gedaan hebben. Er gingen allerlei verhalen over, met name met de molenmakers van dat er allerlei kongsi's waren en dat er belangen waren. Dat is allemaal gewoon niet waar. Daar durf ik echt mijn hand voor in het vuur te steken. Maar er was vervolgens geen enkele discussie meer. Ik weet bijvoorbeeld nog wel dat in het begin dat ik bij de vereniging kwam eind jaren '80 toen was er bijvoorbeeld... Hier in Friesland heb je kleine molentjes en die kleine molentjes, spinnenkoppen, die hadden allemaal nog een houten bovenas. Terwijl vroeger had elke molen een houten bovenas maar dat was allemaal vervangen door gietijzer. En toen had op een gegeven moment de man van de Rijksdienst die daar verantwoordelijk voor was opdracht gegeven. Er moest een keer een as gemaakt worden. Die maak je maar van gietijzer en maak er meteen maar tig want dan hebben we een voorraadje voor de volgende. En daar was helemaal geen discussie over geweest. Is dat nou eigenlijk wel historisch verantwoord en is dat wel goed? En dat was eigenlijk wel een voorbeeld van hoe het ging. Dus het was heel erg opgericht van zo doen we het, zo moet het en, ja, daar had natuurlijk vanwege het verleden De Hollandsche Molen behoorlijke kritiek op. Maar ook ten principale. Dus ik weet nog toen ik bij de vereniging kwam was er meteen zowel op het niveau van bestuur, want één keer per jaar was er een gesprek met de Rijksdienst met de directie, alsook op het uitvoerend vlak was die tegenstelling er.

SP1: Ja. Was er nog ruimte voor kennis en kunde van De Hollandsche Molen in die periode?

SP2: Nou, op zich niet behalve als er externe oorzaken waren. Want wat er eigenlijk gebeurde was, ja ogenschijnlijk toevallig, weet ik niet precies, maar in '72 kreeg De Hollandsche Molen anderhalf miljoen gulden van de Rabobank. De Rabobank ging een centrale bank maken, wilde dan een goed doel steunen en De Hollandsche Molen kreeg anderhalf

miljoen gulden. Dat was een vermogen in die tijd. En net in die periode van de jaren '70 kwam dat systeem op gang dat de Rijksoverheid wel subsidie toekende maar dat pas na een aantal jaren uitbetaalde. En toen heeft De Hollandsche Molen dat geld van dat, en dat heette het FAOM, heeft dat ingezet voor meer dan 40 molens de restauratie voor te financieren. Dus dat is wel een voorbeeld van... En later, daar komen we denk ik later in dit gesprek nog wel op terug, voor het Prins Bernhard Cultuurfonds wat jaarlijks een bedrag beschikbaar stelde wat wij weer verdeelden. Dus het was niet op basis van je deskundigheid dat je een rol kreeg maar het was op basis vaak van financiële middelen. En het was ook weleens als een eigenaar het niet eens was met een beslissing van de Rijksdienst, en dat kwam best nog weleens voor, dat ze dan toch bij ons ten rade gingen van: "Wat moeten we daar nou mee?". Ook een mooi voorbeeld daarvan was een molen die gerestaureerd werd en daar werd ook het rieten dak helemaal vernieuwd. Het bestek was gemaakt door iemand van de Rijksdienst. Molenmaker, rietdekker uitgekozen op voorstel van hun. En toen was het klaar en toen kwam die man van de Rijksdienst nog een keer langs en die zei: "Maar dat is niet goed uitgevoerd. Dat is veel te dun.". Ik was toen nog directeur. Toen belde die eigenaar mij op: "Wat moet ik nou?". Nou, heel het verhaal uitgeplozen. Juridisch had die helemaal geen poot om op te staan. Uiteindelijk bleken er nog fouten te zijn gemaakt met inmeten. Dat is wel weer opgelost maar dat voorbeeld gaf wel aan dat er te veel bevoegdheden in één hand waren. En over dat soort dingen werd er met enige regelmaat wel bij ons geklaagd.

SPI: Ja. Toen werd je directeur vanaf 1990. Wat het meteen één van jouw belangrijkste doelstellingen, misschien wel jouw missie om de positie van De Hollandsche Molen daar weer in te krijgen?

SP2: Jazeker, ja. En dat kwam met enige regelmaat ook wel terug. Want op directieniveau bij de Rijksdienst werd wel ingezien dat dit toch, nogmaals met alle respect voor wat de mensen gedaan hebben, maar die afdeling molens was eigenlijk... Had men echt totaal geen grip op. Die hadden hun eigen wetten. Wetten, nou ja. Hun eigen gebruiken, hun eigen manier van werken. En vanuit het management was er totaal geen grip op, althans dat beeld kreeg ik. En wij hebben ook een paar keer daar ook vertrouwelijke, geheime gesprekken over gevoerd. Eén keer is het zelfs ook serieus in beeld geweest dat De Hollandsche Molen een zogenaamd technisch bureau zou gaan oprichten waarin alle expertises zouden samenkomen die er waren en waarbij ook dan een aantal mensen van de Rijksdienst zouden komen. En dat zou veel meer een open structuur worden met meerdere disciplines en meerdere kennissen. En dat je juist door kennisuitwisseling het niveau van molenbehoud op een hoger... Dat je het molenbehoud op een hoger niveau zou kunnen brengen. Dat is uiteindelijk niet doorgegaan omdat mensen dat niet wilden en veel praktische redenen eigenlijk ook. Maar dat gaf wel aan dat met enige regelmaat dit ter sprake kwam. Maar het was wel een situatie waar wij op zich niet zo heel veel aan konden veranderen. En ik moet wel zeggen je praat er nu over en als ik terugkijk denk ik dat ik heel dingen gewoon intuïtief gedaan heb. Ik heb nooit echt een vastomlijnd plan gehad zoals wij nu echt werken met meerjarenbeleidsplannen en jaarplannen. Dat was in die tijd allemaal niet zo. Niet zeggen van een beetje aanmodderen hoor, dat is een beetje verkeerd gezegd maar er was niet echt een hele... En wat er wel veranderde, en dat was voordat ik bij de vereniging kwam was al het Rijksbeleid aan het veranderen en was er een verschuiving, een decentralisatie aan het plaatsvinden van het Rijk naar vooral gemeenten maar soms ook naar provincies toe. En daardoor was één van de elementen uit heel dat proces, namelijk het beslissen wie krijgt wel geld en wie niet, dat ontviel het Rijk en dat werd gedecentraliseerd naar gemeenten en naar provincies. Een heel ingewikkeld systeem werd er uiteindelijk gemaakt. En dat was wel de eerste stap dat het hele gesloten systeem wat er was dat het in feite opengebrosen werd. Maar daar heb ik zelf geen actieve rol in gehad, althans niet op dat moment.

- SP1: Maar zo ontstond wel ruimte om de kennis en kunde van De Hollandsche Molen weer in te brengen. Mensen gingen ook weer juist bellen.
- SP2: Ja, dat was zo. En wij hadden natuurlijk al wel een positie gekregen op het gebied van de biotoop, de omgeving. Daar hadden we altijd iemand voor in dienst vanaf het begin van de jaren '80 en daarin hebben we ons ontzettend geprofileerd want dat was een taak. Het Rijk hield zich alleen maar bezig met het object, met de molen zelf maar de omgeving daar hadden ze geen bemoeienis mee. En dat was wel iets waar wij als expertisecentrum eigenlijk in gingen functioneren. En ook op andere onderwerpen omdat je de landelijke club was en daar kon je dingen verzamelen voor het verzekeren van molens met een thema en nog een aantal andere veiligheid later. En daarop kon jij je profileren. En later is zo substantieel steeds meer ook een rol gekomen omdat wij steeds meer de financiële middelen gingen beheren.